

TURİZM ÖĞRENCİLERİNİN BAKIŞ AÇISIYLA GÜNCEL SAĞLIK TURİZMİ FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of Current Health Tourism Activities from the Point of View of Tourism Students

Nuray YILDIZ

Kapadokya Meslek Yüksekokulu

E-posta: nuray.yildiz@kapadokya.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-8170-6472

Ahu YAZICI AYYILDIZ

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

E-posta: ayazici@adu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-1301-2428

Öz

Sağlık turizmi ülkemizde ve dünyada oldukça önem kazanan ve ön plana çıkan turizm türlerinden biri olarak görülmektedir. Gün geçtikçe daha önemli hale gelen sağlık turizmi ülkeye oldukça gelir getirmekte ve dünyanın pek çok destinasyonundan misafirlere diğer turizm ürünleriyle birlikte hizmet verilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı turizm eğitimi alan turizm fakültesi öğrencilerinin sağlık turizmi farkındalıklarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda 32 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda 32 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler temalar oluşturularak içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında turizm fakültesi öğrencilerinin sağlık turizmi kavramına dair genel olarak bilgi sahibi olduğu, gelecekte sağlık turizmi alanında kariyer yapmayı istedikleri ortaya çıkmıştır. Sağlık turizmi türlerinden medikal sağlık turizmi farkındalığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sağlık Turizmi, Sağlık Turizmi Farkındalığı, Turizm, Kuşadası.

Abstract

Health tourism is seen as one of the most important and prominent tourism types in our country and in the world. Health tourism, which is becoming more important day by day, brings a lot of income to the country and causes guests from many destinations around the world to be served together with other tourism products. In this context, the aim of the study is to reveal the health tourism awareness of tourism faculty students studying tourism. In this context, interviews were conducted with 32 participants. Interview technique, one of the qualitative research methods, was used in the study. In this context, interviews were conducted with 32 participants. The data

obtained were analyzed through content analysis by creating themes. Within the scope of the study, it was revealed that tourism faculty students have general knowledge about the concept of health tourism and that they want to pursue a career in health tourism in the future. It was determined that awareness of medical health tourism among health tourism types was higher.

Key words: Health Tourism, Health Tourism Awareness, Tourism, Kuşadası.

Giriş

Dünya Turizm Örgütü (1965) tarafından öne sürülen turizm tanımına göre *“boş zaman, iş ve diğer amaçlarla ardışık olarak bir yıldan fazla olmamak kaydıyla her zamanki yaşam alanları dışında bulunan yerlere seyahatler gerçekleştiren ve buralarda kalan bireylerin faaliyetleri”* olarak ifade edilmektedir. Buna göre turizm yalnızca eğlence amaçlı olmamakta; iş, tıbbi ya da diğer amaçlara ilişkin seyahatleri kapsamaktadır. Sağlık hizmetlerine yönelik gerçekleştirilen seyahatler, gereksinim duyulan tedaviyi temin etmek için iyileştirici ya da önleyici olabilmektedir. Sonuçta sağlık turizmi, sağlıkla ilgili hizmet almak amacıyla devamlı konaklama yapılan yerden başka bir yere seyahat etmek şeklinde ifade edilmektedir. Sağlık turistleri almış oldukları hizmete ek olarak seyahatleri esnasında pek çok turistik imkanlardan yararlanabilmektedir (Bookman ve Bookman, 2007: 4-5; Genç, 2012: 184).

Sağlık turizmi Mısır, Yunan ve Roma dönemlerine tarihlenmektedir. Bu dönemler boyunca insanlar, dinlenmek ve sağlıklarına kavuşmak için şifalı olduğu bilinen termal sular ve banyolardan yararlanmak için medikal turizm amacıyla seyahatler gerçekleştirmişlerdir (Cormany, 2017: 1; Reisman, 2010: 1-2). Cohen (2012: 2-3) tarafından vurgulandığı gibi, olumsuz sağlık durumu yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilemekte ve her bir insan için kaygı oluşturmaktadır. Bugün birçok ülke, turizm etkinliklerinden daha fazla gelir elde edebilmek amacıyla sağlık turizmini yüksek nitelikli bir turizm ürünü olarak geliştirme ve iyileştirme faaliyetlerine girişmektedir (OECD, 2016: 2).

Antik dönemde insanlar şifa ve sağlık getirdiği düşünülen karakterleri görmek ve ilgili yerlere seyahat etmeleri bu turizmin en erken örnekleri olarak görülmektedir (Bookman ve Bookman, 2007: 4). Özellikle 20. yüzyıldan bu yana az gelişmiş ülkelerden Almanya ve Amerika gibi gelişmiş ülkelere yönelik tedavi amacıyla gerçekleştirilen seyahatler ile sağlık turizmi oldukça ivme kazanırken; buna karşın yerel sağlık hizmetlerinin noksanlığı, zayıf teknolojik altyapı ile ülkelerdeki nitelikli uzmanların eksikliğinin ilişkili olduğu bilinmektedir. İlgili turizm aktivitesi Horowitz vd. (2007: 33) tarafından ‘geleneksel tıp turizmi’ şeklinde tanımlanmaktadır (Kanjanachaiyasit, 2019: 1-2; Reddy vd., 2010: 510-511). Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerdeki sağlık kurumlarından örnek alarak 1990’lı yıllarda tesisler kurmaya başlamışlar, sınırlı sigorta imkânı, zaman kısıtı, yerel sağlık hizmetlerinin karşılanmaması gibi nedenlerle uluslararası sağlık turizmi giderek bir turizm çeşidi olarak görülmeye başlanmıştır (Horowitz vd., 2007: 2-3). Söz konusu modern sağlık turizmi çeşidini yönlendiren ana etmenleri kavramak, tüketici seçimini şekillendiren unsurları tespit etmeye yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda ülkelere ilişkin makro veya

mikro düzeydeki faktörlerin önemi gün yüzüne çıkmaktadır (Safaeepour vd., 2015: 126).

Bugün sosyal hayat içindeki bireylerin yaşam kalitesinin artması ile beraber sağlıklı bir toplum yaratmak mümkün olmakta, bunun sonucunda üretim artarak refah seviyesi yükselmekte, iktisadi açıdan gelişmenin yanı sıra ülkeler için önemli olan konularda gelişmeler görülmektedir (Arslan vd., 2016: 288; Uysal Şahin ve Şahin, 2018: 297; Yorulmaz ve Söyler, 2020: 218; Uyanık ve Yüksel, 2017: 42). İlk zamanlarda geleneksel tedavi uygulamaları tercih edilirken sanayi devrimi ve teknolojinin hızlı bir gelişme göstermesi sonucunda bilimsel yöntemler ışığında son teknoloji ve modern tıp yöntemleriyle her geçen gün tüketim ihtiyaçları değişen bireylere hizmet vermektedir (Özkan, 2019: 50). Günümüzde hastalıkların tedavisi için talep; alternatif tıp tedavi süreci, son teknolojiyle tedavi uygulamaları, plastik cerrahi yöntemleri, organ nakli, SPA - wellness (Uysal Şahin ve Şahin, 2018: 292; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2023) gibi sağlıklı yaşam uygulamalarının olduğu çeşitli tedavi türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Salsberg ve Grover, 2006: 782; Liu ve Miller, 2008: 404e-405e).

Sağlık turizmi hem ülke ekonomisine hem de ülke refahı hususunda katkı sağlamaktadır. Ekonomik olarak kalkınmayı hedefleyen pek çok ülke, uygulanan sosyal politikalar ve yıllık hedefler aracılığıyla sağlık turizminden daha fazla pay elde etmeyi istemektedir. Bunun sonucunda kaliteli sağlık hizmeti ve hızlı ulaşım kolaylığı sunan devletler bu turizm çeşidinden daha çok kar elde etmektedir (Demir ve Sezgin, 2020: 112; Canver, 2015: 152-153).

Günümüzde hastalar, sigorta şirketleri ve devletler tedavi için sadece kendi ülkesindeki sağlık hizmetlerini ve ücretlerini değil aynı zamanda dünya genelindeki sağlık hizmeti ve ücretlerini araştırarak karşılaştırma fırsatı yakalamaktadır. Dolayısıyla sağlık turizmi mevcut sağlığı koruyucu, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerden (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023) yararlanmak isteyen insanların sürekli yaşadıkları yerden farklı destinasyonlara yönelmelerine neden olmaktadır (SATURK, 2019; Çiçek ve Avderen, 2013: 28; Gölpek Karababa, 2017: 58).

Sağlık Turizmi ve Türleri

Sağlık turizmi klimatizm (temiz havanın solunması), termalizm (jeotermal kaynak-kaplıca) ve üvalizm (meyve ile sebze kürü) gibi çeşitli tamamlayıcı tedavi uygulamalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Akat, 2000'den akt: İçöz, 2009: 2260). Bunun yanı sıra sağlık turizmi çeşitli başlıklara ayrılmaktadır. Bu türler şu şekildedir (Kantar ve Işık, 2014: 16; Özsarı ve Karatana, 2013: 138; Demir ve Sezgin, 2020: 113; Eriş, 2019: 1281):

- ✚ *Medikal turizm*; turizm sektöründe oldukça hızlı gelişen bir sektör olmakla beraber bireylerin uzun mesafeli yolculuklara çıkmasına ve tatil amaçlı turizm faaliyetlerine dahil olmalarına olanak sağlayan bir turizm türüdür. Günümüzde medikal turizm uygulamaları gidilen destinasyonun sahip olduğu turizm seçenekleri ile entegre edilerek bireylere sunulmaktadır (Garcia ve Besinga, 2006'dan akt: Aktepe, 2013: 174).

- ✚ *Termal Tedavi/SPA-Wellness turizmi*; termal su, çamur ile doğal kaynakların çevresinde bulunan iklim ve doğa koşullarından meydana gelen faktörlerden yararlanarak uzman hekimler gözetiminde fizik tedavi, rehabilite edici hizmetler, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi birtakım uygulamalarla eşzamanlı gerçekleştirilen kür tedavilerini içermektedir. Dinlenme ve rahatlama sebebiyle gidilen yerde otel hizmetlerinin sunulması şeklinde termal kaynaklardan yararlanmak maksadıyla sağlık turistinin farklı bir destinasyona seyahatini ifade etmektedir (Aktepe, 2013: 174; Kantar ve Işık, 2014: 16).
- ✚ *Engelli turizmi*; engelli bireyler için özel bakım ve çeşitli geziler sunulmakta, klinik otel ve rehabilitasyon merkezlerinde hizmet verilmektedir (Aydın vd., 2011: 5).
- ✚ *İleri yaş (Geriatric) turizmi*; yaş ortalamasının hızlı şekilde artış gösterdiği Avrupa ülkelerinde yaşlı bakımı masrafları oldukça yükselmiştir. Sosyal güvenlik kuruluşları artan maliyet ve giderleri minimuma indirebilmek amacıyla ülke dışındaki tesislerde sağlık hizmetlerinin sunulmasına fırsat tanımaktadır. Bu kapsamda birtakım teşvikler sunmaktadır. Özellikle nörolojik rahatsızlıkların yaygınlaştığı Avrupa ülkelerinde Alzheimer, bunama gibi hastalıkların bakımı ve maliyeti için çözümler aranmaktadır (Aktepe, 2013: 175; Aydın vd., 2011: 5). Dolayısıyla yaşlı bakımına yönelik kurulan sağlık tesisleri, sağlık turizminin yeni bir çeşidi olarak turizm faaliyetleri bünyesinde yer almaktadır (Kantar ve Işık, 2014: 16-17; Aydın, 2011: 5; Aktepe, 2013: 175).

Sağlık turizminin yukarıda bahsi geçen başlıklara ek olarak bir diğer tür olan tedavi ya da rehabilite edici hizmetleri şu şekildedir; SPA, doğal turizm, eko-turizm, bitkisel tedaviler, kitle turizmi, tamamlayıcı tedaviler, plastik cerrahi, eklem tedavisi, kanser tedavisi, diyaliz, ilave programlar, yaşlı bakım programları, bağımlılık tedavileri olarak adlandırılmaktadır (Altın, vd., 2012: 158).

Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi, son yirmi yılda gelişen yeni bir olgu olarak görülmektedir (Kaspar, 1990: 298-299). Sağlık turizmi eğiliminin başlangıçta kozmetik tedavide daha ucuz alternatifler arayan hastalar tarafından yönlendirildiği (García-Altés, 2005: 264) düşünülürken; Tayland, Malezya, Singapur, Hindistan, Tayvan (Ye vd., 2011: 1125) gibi destinasyonlarda giderek daha hayati sağlık tedavileri (kalp kapağı ameliyatları veya diz nakli gibi) sunulmaktadır (Musa, Thirumoorthi ve Doshi, 2012: 536). Sonuç olarak, sağlık hizmetlerinde küresel bir pazarın ortaya çıkması; sağlık sigortası, kamu tarafından finanse edilen sağlık hizmetleri ve tıbbi uygulamaların yayılması gibi diğer sektörler için kayda değer sonuçlar doğurmakta ve sağlık turizmini önemli bir turizm pazarı haline dönüştürmektedir (Turner, 2010: 443- 445).

Sağlık turizmi ülkeler açısından stratejik öneme sahip olan bir alandır ve ekonomik açıdan gelir kapısı yaratmaktadır (Fuchs ve Reichel, 2010: 221-222; Drinkert ve Singh, 2017: 13-14; Öğüt vd., 2018: 57). Bunun yanı sıra sağlık turizminin çarpan etkisine sahip olduğu bilinmektedir (Reisman, 2010; Ağaoğlu vd., 2019: 5). Sağlık turizmi küreselleşme sebebiyle özellikle son yıllarda hizmet sektörünün kayda değer

alanlarından biri haline dönüşmüştür. Sağlık turizminin birden çok sektörle etkileşimde olması ülke ekonomisi bakımından göz ardı edilemeyecek bir noktaya ulaşmasını sağlamıştır. Dolayısıyla sağlık sebebiyle gerçekleştirilen uluslararası ve ulusal ölçekli seyahatlere olan eğilim günden güne artmıştır (Aktepe, 2013: 182-183; Eriş, 2019: 1294-1296; Kılıçarslan, 2019: 1144; Çetin, 2022: 638; Yılmaz ve Yılmaz, 2022: 64). Gelişmiş ülkelerde çeşitli hastalıkların tedavisi için sigorta şirketleri tedavi masraflarını karşılamasına rağmen uzun bekleme süresi nedeniyle hastalar ve sigorta şirketleri çeşitli alternatifler arayışına girmiştir. Bu noktada bahsi geçen noktalara önem veren ve kaliteli tedavi hizmeti sunan ülkeler ekonomik açıdan ciddi bir gelir potansiyeline sahip olmaktadır (Boz, 2019: 977; Buldukoğlu, 2014: 71-72).

Ülkemizin coğrafi konumu nedeniyle hem ulaşım hem tedavi yöntemlerinin çeşitliliği bunun yanı sıra turizm türleri çeşitliliğini barındırmasıyla dikkate değer bir destinasyon olduğu bilinmektedir (Buzcu ve Birdir, 2019: 311; Uysal Şahin ve Şahin, 2018: 287-288; Barca vd., 2013: 71; Yorulmaz ve Söyler, 2020: 220). Benzer şekilde ülkemizin sağlık turizminde tercih edilme nedenleri arasında yakın uçuş mesafesi, uygun fiyatlar, turistik faaliyetlerin çeşitliliği, bekleme süresinin nispeten daha az olması, modern teknoloji kullanımı, kaliteli hizmet sunumu, nitelikli personel ve sosyo-kültürel benzerlik gibi kavramlar yer almaktadır. Buna karşılık yetersiz tanıtım, politika noksanlığı, koordinasyon eksikliği, yabancı dil sorunu ve aracı kurumların eksikliği zayıf yönler arasında bulunmaktadır (SATURK, 2019).

Konuyla İlgili Literatür Çalışmaları

Sağlık turizmine yönelik literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Özellikle konuya ilişkin SWOT analizinin yer aldığı çalışmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu noktada Bulut (2021) çalışmasında hizmet içi eğitim alan sağlık personelinin, eğitim almayan personele nispeten kalite ve iletişim algılarının yüksek olduğu bulgusunu tespit etmiştir.

Altın vd. (2012) çalışmalarında hastaların geldikleri ülke ve almış oldukları sağlık hizmetine göre farklılaştığı, sağlık sektöründe mevcut pazar potansiyelini arttırmak amacıyla Sağlık Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun koordineli bir şekilde çalışarak sağlık turizmine gereken önemin verilmesini önermişlerdir. Arı (2022) araştırmasında Türkiye'deki sağlık turizmi politikaların sektörel hedefler kapsamında 10. ve 11. Kalkınma Planı ve Termal Turizm Master Planı doğrultusunda belirlenen amaçlara ulaşılamadığı vurgulanmıştır. Aydoğdu (2023) çalışmasında Malatya Turgut Özal Tıp Merkezi'ni ziyaret eden uluslararası ziyaretçi profili analiz edilmiş ve sırasıyla; Azerbaycan, Irak, Ürdün, İngiltere, Almanya, Fransa, Cezayir, Fas, Somali en fazla sağlık turizmi amacıyla ilgili destinasyona seyahatler gerçekleştiren ülkeler arasında yer almaktadır.

Çetin (2022) çalışması kapsamında Türkiye'de sağlık turizmi performansının en iyi olduğu yıllar sırasıyla 2017, 2016 ve 2019 olarak belirlenirken; en düşük olduğu yıllar 2004, 2005 ile 2006 olarak saptanmıştır. Dedeoğlu'nun (2021) tezinde sağlık turizminin ekonomik boyutunu Türkiye-Singapur karşılaştırması çerçevesinde ele alınmıştır. Bu noktada sağlık personeli, sağlık kurumu sayısı farklı olsa da ülkelere gelen hasta sayısı

ve bırakılan gelir açısından ciddi bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca Türkiye'nin potansiyel sağlık işgücü ve alt yapısı itibarıyla Singapur'a nispeten fiyat avantajı olduğu vurgulanmıştır.

Demir ve Sezgin (2020) araştırmalarında Elâzığ ilinin sağlık turizmi potansiyelini SWOT analizi ile incelemişlerdir. Buna göre Elâzığ ilinin ciddi bir termal turizm potansiyeli olduğu öne sürülmüştür. Eriş'in (2019) çalışmasına göre Şanlıurfa'da özellikle sağlık hizmetleri için gereken tesis, nitelikli işgücü, tıbbi cihaz gibi unsurların yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Çalışmada SWOT analizi ile gün yüzüne çıkan bu ciddi sorunların çözüme kavuşturulması için birtakım öneriler sunulmuştur.

Gürleyen ve Çınar (2021) çalışmalarında Türkiye'nin medikal turizm potansiyelini SWOT analizi ile incelemişlerdir. Bu kapsamda güçlü yönler arasında pandemi öncesi, esnası ve sonrasında hızlı önlemler alınması yer alırken, zayıf yönler; sağlık sistemlerinin tanıtım ve pazarlamasının yetersiz kalması ön plana çıkmaktadır. Çalışmada fırsatlar; pandemiyle olan mücadelenin pek çok ülkeye nispeten iyi yönetilmesi, tehditler; yurtdışından gelenlerin bulaşıcı hastalığı daha fazla yayma riskinin bulunması olarak tespit edilmiştir.

Üstün ve Uslu'nun (2022) medikal turizme ilişkin yürütmüş oldukları çalışmalarında farklı ülkelerden gelen 42 katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır. Bulgularda ülkemizi ziyaret eden turistlerin sırasıyla sağlık tesisi ve hizmetleriyle ilgili faktörler, Türkiye'nin turizm destinasyonu olması, Türkiye'deki tedavi maliyetinin elverişli olması yanı sıra çevresel faktörlerden etkilendiği elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Sonel vd. (2019) araştırmasında sağlık turizminde şehir seçimi analizi yapılmıştır. İstatistiklere göre göz hastalığı için en fazla tercih edilen destinasyon İstanbul olurken, en az tercih edilen destinasyon Mersin olmuştur. Bu noktada Mersin ili için iyileştirmeler yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemi çerçevesinde görüşme yapılarak, amaçlı örnekleme tekniklerinden kolay ulaşılabilir örnekleme tekniği uygulanmıştır. Söz konusu yöntemde amaç dileyen her bireyin örnekleme kapsamına alınarak zaman ve ekonomik bakımdan tasarruf elde edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Ural ve Kılıç, 2006: 44). Bu kapsamda araştırmanın amacı sağlık turizminin gelişmesi için bir farkındalık yaratmak ve turizm fakültesi lisans öğrencilerinin son yıllarda oldukça gelişme gösteren sağlık turizmi algılarını değerlendirmektir. Çalışmanın önemi ise günümüzde oldukça gelişen ve ülkemize sağlık turizmi kapsamında pek çok turist akın etmesi nedeniyle buna yönelik algıyı tespit etmektir. Bunun yanı sıra Kuşadası gibi turizmin son derece dikkat çekici olduğu bir destinasyonda bu çalışmanın yapılması önem arz etmektedir.

Nitelde yüz yüze görüşme, sosyal araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir veri toplama yöntemidir. Bireysel görüşme, insanların belirli bir fenomene ilişkin algıları, anlayışları ve deneyimleri hakkında fikir verirken aynı zamanda derinlemesine veri toplanmasına katkıda bulunmaktadır (Ryan vd., 2009: 309).

Görüşmede katılımcıların algılarını incelemek için genellikle farklı görüşme türlerinden yararlanılmaktadır. Bunlar; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış sorulardan oluşmaktadır (Operandi vd., 2022: 1). Bu çalışmada araştırmacının amacına yönelik yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Bunun yanı sıra çalışma soruları için alan yazın taraması sonucunda Yalçın (2013), Dalan (2019) ile Dalan ve Arıkan Saltık (2021) çalışmalarından yararlanılmıştır. Araştırma evrenini Aydın ili Kuşadası ilçesindeki Turizm Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Kuşadası kruvaziyer turizmi (www.ntv.com), sağlık turizmi, deniz turizmi gibi pek çok turizm çeşidine ev sahipliği yaptığı için araştırma alanı olarak bu bölge seçilmiştir. Bu kapsamda her bir bölümden (Seyahat İşletmeciliği, Turizm İşletmeciliği, Turizm Rehberliği, Yiyecek İçecek İşletmeciliği) 8 öğrenci araştırmaya dahil edilmiş Nisan ve Haziran 2023 tarihinde toplamda 32 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmadan elde edilen verilerin incelenmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmış böylece tarafsız, sistematik, sayısal verilere bağlı olduğu için diğer yöntemlere göre daha tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. Görüşmeler neticesinde elde edilen veriler içerik analiziyle öncelikle kodlanır, temalar belirlenir, kod ve temaların düzenlenmesinin yanı sıra bulgular yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 187). Lincoln ve Guba (1985) çalışmasında güvenilirliğin sağlanması noktasında doğa bilimlerinde iç ve dış geçerlilik, güvenilirlik ile tarafsızlık kavramları harici inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve onaylanabilirlik ifadelerinden bahsetmektedir. Dolayısıyla araştırmanın inandırıcılık ve tutarlılığı için veriler 2 uzman görüşüne gönderilmiş ve onay sonrası çalışmanın geçerlilik ile güvenilirliği ortaya konmuştur. Bu noktada Creswell (2013: 184) veri analizinde kodlayıcılar arasında uzlaşma olması gerektiğini vurgulamakta, nitel çalışmalarda güvenilirliği ortaya çıkaran en önemli husus olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda elde edilen veriler öncelikle araştırmanın ilk yazarı tarafından incelenmiş olup kullanışlı hale getirilmiştir.

Aktarılabilirlik için araştırmaya dahil olan turizm fakültesi öğrencilerinin vermiş olduğu bazı yanıtlar doğrudan alıntılarla yoğun betimlemeler aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır (Lincoln ve Guba, 1985). Guba (1981: 75) onaylanabilirlik kapsamında kodlama esnasında her bir kodlayıcı kişisel deneyim ve önyargılarından uzak davranmaya ve objektif olmaya özen göstermiştir. Bu çalışmada turizm fakültesi öğrencileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler öncelikle manuel olarak kodlanmış ve ana- alt kategorilere ayrılmıştır. Son olarak içerik analiziyle elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Literatürdeki çalışmalardan yararlanılarak elde edilen görüşme soruları aşağıdaki gibidir:

1. Sağlık Turizmi kavramı size neyi ifade etmektedir?
2. Sağlık turizmi türleri hakkında bilginiz var mı? Bunlar nelerdir?
3. Sağlık turizminin diğer turizm türlerinden farkı sizce nedir?
4. Gelecekte sağlık turizmi ile ilgili kariyer yapmak, sağlık turizmi alanında bir işte çalışmak ister misiniz?

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde turizm fakültesin öğrencilerinin sağlık turizmi algılarına ilişkin araştırmaya dahil olan katılımcıların demografik verilerine yer verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin verilerin dağılımı

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Bölüm	Sınıf
1	19	Kadın	Turizm İşletmeciliği	1
2	21	Kadın	Turizm İşletmeciliği	1
3	20	Kadın	Turizm İşletmeciliği	2
4	27	Erkek	Turizm İşletmeciliği	3
5	23	Erkek	Turizm İşletmeciliği	3
6	21	Kadın	Turizm İşletmeciliği	3
7	24	Erkek	Turizm İşletmeciliği	4
8	25	Erkek	Turizm İşletmeciliği	4
9	22	Erkek	Seyahat İşletmeciliği	1
10	23	Erkek	Seyahat İşletmeciliği	2
11	21	Erkek	Seyahat İşletmeciliği	1
12	20	Kadın	Seyahat İşletmeciliği	2
13	25	Erkek	Seyahat İşletmeciliği	4
14	24	Kadın	Seyahat İşletmeciliği	4
15	20	Kadın	Seyahat İşletmeciliği	1
16	19	Erkek	Seyahat İşletmeciliği	1
17	21	Erkek	Turizm Rehberliği	1

18	20	Kadın	Turizm Rehberliği	1
19	22	Erkek	Turizm Rehberliği	2
20	29	Kadın	Turizm Rehberliği	3
21	23	Erkek	Turizm Rehberliği	2
22	22	Kadın	Turizm Rehberliği	3
23	25	Erkek	Turizm Rehberliği	4
24	19	Erkek	Turizm Rehberliği	1
25	22	Erkek	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	2
26	21	Kadın	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	3
27	24	Kadın	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	4
28	20	Erkek	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	2
29	21	Kadın	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	1
30	22	Erkek	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	2
31	23	Kadın	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	3
32	19	Kadın	Yiyecek İçecek İşletmeciliği	1

Tablo 1’de turizm fakültesi öğrencilerinin demografik özelliklerine ilişkin verilerin dağılımı bulunmaktadır. Buna göre katılımcıların yaşları 19-29 arasında değişmektedir. Öğrencilerin 11’i 1. sınıf, 8’i 2. sınıf, 7’si 3. sınıf ve 6’sı 4. sınıfta eğitim görmektedir. Bölümler arasında yiyecek içecek işletmeciliği, turizm rehberliği ve seyahat

işletmeciliği, turizm işletmeciliği olarak 4 program yer almaktadır. Her bir bölümden 8'er öğrenci araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların 14'ü kadın 18'i ise erkektir.

Tablo 2. Katılımcıların sağlık turizminin neyi ifade ettiği ile ilgili düşünceleri

Ana Tema	Alt Tema	N
Estetik	Saç ekimi	28
	Dolgu, Botoks	25
	Zayıflama	10
	Diş estetiği	8
	Yüz estetiği	3
	Burun estetiği	2
	Turizm türü	Termal turizm
Yaşlı turizmi		7
Seyahat	Başka ülkeye gitme	29
	Gezme ve sağlık hizmeti alma	13
	Seyahat ederek güzelleşme	8

Tablo 2'de katılımcılara yöneltilen "sağlık turizmi kavramı size neyi ifade etmektedir" sorusuna verilen yanıtlara göre oluşturulan ana ve alt temalar yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin yanıtlarının başında estetik kavramı öne çıkmaktadır. Katılımcılardan alınan yanıtlardan bazıları; "Özellikle saç ekimini çok görüyorum, havaalanlarında çok sık karşıma çıkıyor", "Yüzüne işlem yaptıranlar, dudaklarına, burunlarına estetik işlemler yaptıranlar aklıma geliyor", "Derlerde alternatif bir turizm olduğunu duymuştum", "Farklı bir ülkeden sağlık hizmeti almak", "Hem gezerek, hem eğlenerek tedavi olmak" şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların sağlık turizmi türleri hakkındaki düşünceleri

Ana Tema	Alt Tema	N
Medikal	Estetik	30
	Sağlık	19
	Güzellik	25
Termal	Kaplıca	15
	Termal otel	16
Üçüncü yaş	Yaşlı	21
	Sağlık otelleri	2
	Gençleşme	6

Tablo 3'te katılımcıların "Sağlık turizmi türleri hakkında bilginiz var mı? Bunlar nelerdir?" sorusuna vermiş oldukları yanıtlara göre ana ve alt temalar oluşturulmuştur. Turizm fakültesi öğrencilerinin vermiş oldukları yanıtlar çerçevesinde ön plana çıkan

kavramlar ise medikal, termal, üçüncü yaş gibi ana başlıklar altında toplanmıştır. Buna göre aşağıda öğrencilerin söylemlerinden bazı ifadeler alıntılanmıştır;

“Estetik türü hakkında bilgim var, burun estetiği, zayıflama, güzelleşme”.

“Kaplıca tedavileri, yaşlıların bu tarz merkezlerde tedavi olması, iyileşmesi”.

“Sağlık oteli kavramını duydum, hatta Bodrum’da ücreti yüksek bir oteli biliyorum ünlülerin tercih ettiği”.

Tablo 4. Katılımcıların sağlık turizminin diğer turizm türlerinden farkı hakkındaki düşünceleri

Ana Tema	Alt Tema	N
Sağlık	Tedavi edici	25
	Güzelleştirme	12
Uzun Dönem	12 ayı kapsamı	16
	Kış dönemi tercih edilmesi	8

Tablo 4’te katılımcılara yöneltilen “Sağlık turizminin diğer turizm türlerinden farkı sizce nedir?” sorusu kapsamında ana ve alt temalar oluşturulmuştur. Buna göre ana temalar içerisinde sağlık ve uzun dönem yer alırken; alt temalar arasında ‘tedavi edici’, ‘güzelleştirme’, ‘12 ayı kapsamı’ ve ‘kış dönemi tercih edilmesi’ gibi ifadeler öne çıkmaktadır. Benzer şekilde öğrencilerin vermiş oldukları yanıtlardan birtakım alıntılar aşağıda belirtilmiştir;

“Güzellik ile ilgili turizm türü”,

“Tedavi amaçlı seyahat”,

“Yılın her zamanı yapılabilmesi, kışın da tercih edilebiliyor”,

“Estetik, güzellik, tedavi ile ilgili, deniz, güneş, kum tatilinden farklı”

Tablo 5. Katılımcıların sağlık turizmi kariyeri hakkındaki düşünceleri

Sağlık Turizmi Kariyeri Yapmak İsteyenler	Sağlık Turizmi Kariyeri Yapmak İstemeyenler
18	14

Tablo 5’te araştırmaya katılan turizm fakültesi öğrencilerinin ‘sağlık turizmi kariyeri hakkındaki düşünceleri?’ne yönelik bilgiler verilmiştir. Buna göre lisans eğitimi alan turizm fakültesi öğrencilerinin sağlık turizmi dendiğinde genellikle estetik kavramına yöneldikleri ve alternatif turizm türü olarak duydukları kavramlar (termal, medikal, üçüncü yaş) olarak anlaşılmaktadır. Bu kapsamda ülkelere ekonomik açıdan büyük katkısı bulunan sağlık turizmine yönelme ve bu alanda kariyer yapmak isteyenlerin nispeten fazla olduğu (18 öğrenci) tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Ekonomik açıdan refaha ulaşmış ülkelerde kentleşme ve endüstrileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan çevre sorunları, hava kirliliği, stres, iklim değişikliği gibi olumsuz faktörlerin yanı sıra dünya genelinde yaşanan küresel krizle beraber değişen iş ve yaşam koşulları, insanların ve çeşitli canlıların sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bugün sağlık ve turizm ilişkisi pozitif ve negatif yönleri ile gün yüzüne çıkmaktadır. Negatif yönlü olarak turist sağlığı açısından bu durum turizme ciddi zararlar vermektedir. Pozitif yönde ise turistlerin sağlık amaçlı seyahat etmeleri ve tedavi edilmeleridir.

Eski çağlardan günümüze değin sağlık turizmi pek çok kitaba konu olmuş bu doğrultuda tıp tanrısı Asklepios adına inşa edilen 'Asklepion' tapınakları dikkat çekmiştir. Geçmişten bu yana insanların tedavi olma amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatler, modern turizmin gelişmesiyle çoğunlukla sağlık turizmi başlığı ile anılmaya başlamıştır. Sağlık turizminin temelinde ruhsal, sosyal ve bedensel iyilik bulma halleri yer almaktadır. Bugün insanlar sağlık problemlerini çözüme kavuşturmak amacıyla yalnızca bulunduğu ülkeyle sınırlı kalmayıp başka destinasyonlara seyahatler gerçekleştirmektedir. Sağlık turizmini, genel olarak sağlığın iyileştirilmesi, muhafaza edilmesi ve geri kazanılması motivasyonu ile başlayan ve sağlık hizmeti unsurlarının yanı sıra tatil aktivitelerini içeren seyahatler, konaklamalar ve organizasyonlardan doğan olay ve ilişkilerin bütünü olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda yürütülen çalışmada turizm fakültesi öğrencilerinin sağlık turizmine ilişkin algılarını tespit etmek amaçlanmıştır.

Ayrıca sağlık turizmi türleri incelendiğinde öğrencilerin genellikle medikal turizm, termal turizm ve üçüncü yaş turizmine aşina oldukları anlaşılmıştır. Sağlık turizmini diğer turizm türlerinden ayıran farkın ne olduğu konusunda katılımcıların;

- Güzellikle ilgili turizm türü,
- Tedavi amaçlı seyahat,
- Yılın her zamanı yapılabilmesi (mevsimsellik sorununun olmaması),
- Deniz, kum, güneş tatilinden farklı olması şeklinde ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu noktada sağlık turizminin mevsimsellik sorunuyla karşı karşıya olmaması, 3S (sea, sun, sand) turizminden farklı olması, hastalığın tedavi edilmesi amacı ve çeşitli turizm türlerine dahil olma imkanı tanınması gibi faktörler ön plana çıkmaktadır.

Literatürde sağlık turizmi konusunda Soysal (2017), Yıldız vd. (2022), Yıldız (2023), Aydın (2012), Kantar ve Işık (2014), Özsarı ve Karatana (2013), Edinsel ve Adıgüzel (2014) ve Bozça vd. (2017) pek çok çalışma yer almaktadır. Ancak turizm öğrencilerinin algılarını tespit etmeye yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin genellikle estetik, seyahat ve turizm türü gibi kavramlara yönelindikleri tespit edilmiştir. Bulgularda sıklık frekansları incelendiğinde benzer şekilde saç ekimi, dolgu ve botoks, zayıflama, diş estetiği, yüz estetiği, burun estetiği, termal turizm, yaşlı turizmi, başka ülkelere seyahat, gezme ve sağlık hizmeti alma, seyahat ederek güzelleşme kavramları dikkat çekmektedir. Araştırmanın bulguları ampirik bir çalışma olması bakımından sağlık turizmi literatürüne farklı bir bakış açısı

sunmaktadır. Öncelikle turizm fakültesi öğrencilerini değerlendirmeye alması ve onların algılarını ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Ülkemiz diğer destinasyonlara kıyasla sağlık turizminde daha uygun fiyatlara sahiptir, hastaneler ve personeller nitelikli ve teknolojik araçlar son derece elverişlidir. Bunun yanı sıra ülkemizin coğrafi konumu pek çok ülkeye hizmet vermeye müsait bir yapıdadır. Buna karşın sağlık turizmine ilişkin bugün hala farkındalık gelişmiş değildir. Akredite edilmiş hastane sayısı yetersizliği, sigorta ve hukuki düzenlemelerin noksanlığı, deneyimsizlik, yanlış fiyatlandırmalar, hatalı tedavi yöntemleri ve aracı kuruluşların yetersizliği sağlık turizminde karşılaşılan sorunlar arasında yer almaktadır. Bu noktada gelecek araştırmalarda sektör paydaşları ve turistlerle görüşmeler, anket uygulamaları yapılarak algılarının saptanması önerilmektedir. Bunun yanı sıra odak gruplar yapılarak sağlık turizmi alanının mevcut sorunları gün yüzüne çıkarılmalı ve ortak çözüm yolları aranmalıdır.

Öneriler

Çalışma bulguları ve literatürden elde edilen bilgiler dahilinde sağlık turizminin geliştirilmesi adına aşağıda uygulamacılara birtakım öneriler sunulmuştur;

- Türkiye'nin diğer ülkelere nispeten fiyat açısından elverişli olması rekabet avantajı yaratmaktadır. Bu noktada sektör paydaşları koordineli bir şekilde çalışarak gerekli tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık vermelidir.
- Sağlık turizminin tanıtımı için uluslararası sağlık turizmi kongre ve sempozyumlarının düzenlenmesi desteklenmelidir.
- Sağlık Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı iş birliğiyle uluslararası düzeyde tanıtım faaliyetleri yürütülmelidir,
- Turizm bölümlerinde okuyan öğrencilerin sağlık turizmi yetki belgesine sahip işletmelerde staj yapabilmeleri sağlanmalıdır.
- Yaz turizmi veya başka tatil amaçları ile ülkeye gelen turistlere sağlık turizmi potansiyeli ile ilgili tanıtım ve bilgilendirme yapılarak, broşürler hazırlanması, toplantı ve tanıtımlar organize edilmesi desteklenmelidir.
- Çeşitli sağlık turizmi ürün paketleri yapılarak bunların her birbirinin ayrı birer ürün olarak yurt içi ve dışında tanıtımının ve tutundurulmasının yapılması sağlanmalıdır.
- Çalışma bulguları kapsamında sağlık turizmi çatısı altında termal, medikal, üçüncü yaş gibi turizm türlerine daha çok ağırlık verilmeli ve buna ilişkin paydaş ülkeler/destinasyonlarla anlaşmalar imzalanması önerilmektedir.
- Benzer şekilde araştırma bulgularına ilişkin ana temalar arasında yer alan estetik (saç ekimi ağırlıkta...), turizm türü (termal...), seyahat (başka ülkeye gitme...) ifadelerden hareketle ülkemiz sağlık turizminde popüler olan ve canlandırılmak istenen termal turizm destinasyonlarının tanıtım ve pazarlamasına ağırlık verilerek ilgili tedavi hizmetlerine saç ekimi gibi çeşitler de dahil edilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, F. O., Karagöz, N. ve Zabun, S. (2019). Sağlık Turizmi Uygulamaları ve Türkiye'ye Getirilerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 428-450.
- Aktepe, C. (2013). Sağlık Turizminde Yeni Fırsatlar ve Türkiye'de Yerleşik Sağlık İşletmelerinin Pazarlama Çabaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 170-188.
- Altın, U., Bektaş, G., Antep, Z. ve İrban, A. (2012). Sağlık Turizmi ve Uluslararası Hastalar İçin Türkiye Pazarı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 157-163.
- Annette, B., ve de Arellano, R. (2007). Patients without borders: the emergence of medical tourism. *International Journal of Health Services*, 37(1), 193-8.
- Arı, H. O. (2022). Türkiye'deki Sağlık Turizmi Politikalarının, Sektörel Hedefler Bağlamında Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy*, 10(1), 571-588.
- Arslan, İ., Eren, M.V. ve Kaynak, S. (2016). Sağlık ile Kalkınma Arasındaki İlişkinin Asimetrik Nedensellik Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 287- 310.
- Aydın, D., Aypek, N., Aktepe, C., Şahbaz, P. ve Arslan, S. (2011). *Türkiye'de Medikal Turizmin Geleceği*. Ankara: Gazi Üniversitesi ve Sağlık Bakanlığı.
- Aydın, O. (2012). Türkiye'de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 91-96.
- Aydoğdu, M. (2023). Sağlık Turizmi Kapsamında Turgut Özal Tıp Merkezinin Değerlendirilmesi (Malatya). *19 Mayıs Journal of Social Sciences*, 4(4), 288-303.
- Barca, M., Akdeve, E. ve Balay, İ. G. (2013) Türkiye Sağlık Turizm Sektörünün Analizi ve Strateji Önerileri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 64-92.
- Bookman, M. ve Bookman, K. (2007). *Medical Tourism in Developing Countries*, 86, Palgrave Macmillan, New York, NY.
- Boz, M. (2019). Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi: Antalya Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 977-994
- Bozça, R., Çiftçi Kıraç, F. ve Kıraç, R. (2017). Sağlık Turizmi SWOT Analizi: Erzinan. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 157-163.
- Buldukoğlu, S. (2014). *Sağlık Turizminin Türkiye'deki Yeri ve Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Bulut, A. ve Şengül, H. (2019). Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 45-62.
- Bulut, B. (2021). *Türkiye'de Sağlık Çalışanlarının Sağlık Turizmi Kapsamında Hasta İletişim Alguları ile Sağlık Hizmeti Kalite Algularının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya.
- Buzcu, Z. ve Birdir, K. (2019). Türkiye'de medikal turizm incelemesi: Özel hastanelerde bir çalışma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1), 311-327.

- Canver, Ş. S. (2015). *Kamu ve Özel Hastane Çalışanlarının Sağlık Turizmine İlişkin Algularının Değerlendirilmesi*, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Bitirme Tezi, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Cohen, E. (2012). "Medical travel and the quality-of-life", in Uysal, M., Perdue, R.R. & Sirgy, M.J. (Eds), *Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research: Enhancing the Lives of Tourists and Residents of Host Communities*, Springer Science Business Media B.V, 169-191.
- Connell, J. (2006). Medical tourism: sea, sun, sand and surgery. *Tourism Management*, 27(4), 1093-100.
- Cormany, D. ve Baloglu, S. (2011). Medical travel facilitator websites: An exploratory study of web page contents and services offered to the prospective medical tourist. *Tourism Management*, 32, 709-716. doi:10.1016/j.tourman.2010.02.008
- Çam, O. ve Çılgınoğlu, H. (2021). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizmde Öne Çıkan Sağlık Uygulamaları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 197-216.
- Çetin, O. (2022). Türkiye'nin Sağlık Turizmi Performansının Topsis Yöntemi ile Değerlendirilmesi (2004-2019). *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(4), 638-655.
- Çiçek, R. ve Avderen, S. (2013) Sağlık Turizmi Açısından İç Anadolu Bölgesi'ndeki Kaplıca ve Termal Tesislerin Mevcut Yapısının ve Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(25), 25-35.
- Dalan, C. (2019). *Muğla İli Sağlık Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Dalan, C. ve Arıkan Saltık, I. (2021). Paydaşların Bakış Açısıyla Muğla İli Sağlık Turizmi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1451- 1473.
- Dedeoğlu, B. Z. (2021). *Sağlık Turizminin Ekonomik Boyutu: Türkiye ce Singapur Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul.
- Demir, Ö. ve Sezgin, E. E. (2020). Elazığ İlinin Sağlık Turizmi Açısından SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)*, 7(14), 111-129.
- Drinkert, A. ve Singh, N. (2017). An investigation of American medical tourists' posttravel experience. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 26(3), 335-346.
- Edinsel, S. ve Adıgüzel, O. (2014). Türkiye'nin Sağlık Turizmi Açısından Son Beş Yıldaki Dünya Ülkeleri İçindeki Konumu ve Gelişmeleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 167-190.
- Eriş, H. (2019). Şanlıurfa Sağlık Turizmi SWOT Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1278-1298.
- Eriş, H., (Ed.). (2020). *Sağlık Turizmi*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Fuchs, G. ve Reichel, A. (2010). Health tourists visiting a highly volatile destination. *Anatolia*, 21(2), 205-225.

- Garcia-Altes, M. (2005). The Development of Health Tourism Services. *Annals of Tourism Research*, 32(1), 262-266.
- Garcia, A. G. ve Besinga C. A. M. (2006). Chalanges and Oppurtunities in Philippine Medical Tourism Industry. *The SVG Review*, Haziran, 41-55.
- Genç, R. (2012). "Physical, psychological, and social aspects of QOL medical tourism", in Uysal, M., Perdue, R.R. & Sirgy, M.J. (Eds), *Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research: Enhancing the Lives of Tourists and Residents of Host Communities*, Springer Science Business Media B.V., 193-207.
- Gonzales, A., Brenzel, L. ve Sancho J. (2001). *Health tourism and related services: Caribbean development and international trade*. Final Report. p. 57-8.
- Gölpek Karababa. A. (2017) Türkiye’de Sağlık Turizminin Ekonomik Yönü. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 58-69.
- Gürleyen, B. ve Çınar, F. (2021). Türkiye’nin Medikal Turizm SWOT Analizi: COVID-19 Örneği. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 51-60.
- Horowitz, M. D., Rosensweig, J. A. ve Jones, C. A. (2007). "Medical tourism: globalization of the healthcare marketplace". *MedGenMed: Medscape General Medicine*, 9(4), 33.
- İçöz, O. (2009). Sağlık turizmi kapsamında medikal (tıbbi) turizm ve Türkiye’nin olanakları. *Journal of Yasar University*, 4(14), 2257-2279.
- Kanjanachaiyasit, Y. (2019). Medical Tourism-The Scoping Review. *IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM)*, 21(3), 1-8. doi: 10.9790/487X-2103050108
- Kantar, G. ve Işık, E. (2014). Türkiye’de Sağlık Turizmi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 1(1), 15-20.
- Kaspar, C. (1990). A new lease on life for spa and health tourism. *Annals of Tourism Research*, 17(2), 298–299.
- Kılıçarslan, M. (2019). SWOT Analysis of Health Tourism in Turkey. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1135-1145.
- Kostak, D. (2007). *Turizm hareketleri (Türkiye örneği üzerinden sağlık turizmi)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kördeve, M. (2016). An Overview of Health Tourism and Place of Health Tourism in Turkey. *Journal of International Health Management and Strategies Research*, 2(1), 53.
- Lengyel G. ve Ötvös P. (2003). *Cross-border cooperation in health care in the acceding countries. Free movement and cross-border cooperation in Europe. The Role of Hospitals & Practical Experiences in Hospitals*, Luxembourg: Entente Des Hospitiaux Luxembourgois.
- Lincoln, Y. S. ve Guba, EG. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Liu, T. S. ve Miller, T. A. (2008). Economic Analysis of the Future Growth of Cosmetic Surgery Procedures. *Plastic and Reconstructive Surgery*, 121(6), 404e-412e.
- Musa, G., Thirumoorthi, T. ve Doshi, D. (2012). Travel behaviour among inbound medical tourists in Kuala Lumpur. *Current Issues in Tourism*, 15(6), 525-543

- Operandi, T. M., Elhami, A. ve Khoshnevisan, B. (2022). Conducting an Interview in Qualitative Research: The Modus Operandi. *MEXTESOL Journal*, 46(1), 1-7.
- Öğüt, K., Yeşilyurt, S. ve Yurtseven, Ç. (2018). Kazakistan – Türkiye Sağlık Turizmi: Sağlık Sektörlerine Bakış ve Potansiyeller. *Business and Economics Research Journal*, 57-74.
- Özkan, M. E. (2019). Sağlık Turizmi Kapsamında Türkiye'nin Medikal Turizm Potansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1, 50-64.
- Özsarı, S. H. ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. *J Kartal TR*, 24(2), 136-144. doi: 10.5505/jkartaltr.2013.69335.
- Reddy, S. G., York, V. K. ve Brannon, L. A. (2010) 'Travel for treatment: students' perspective on medical tourism'. *International Journal of Tourism Research*, 12(5), 510-522.
- Reisman, D. (2010). *Health Tourism: social welfare through international trade*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Ryan, F., Coughlan, M. ve Cronin, P. (2009). Interviewing in qualitative research: The one-to-one interview. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 16(6), 309-314.
- Safaeepour, M., Goodarzi, M. ve Rostami Kondari, N. A. (2015). Planning and Developing Medical Tourism In Megalopolis Shiraz. *Management Science Letters* 5, 123-136. doi: 10.5267/j.msl.2014.11.013
- Salsberg, E. ve Grover, A. (2006). Physician Workforce Shortages: Implications and Issues for Academic Health Centers and Policymakers. *Academic Medicine*, 81(9), 782-787.
- Sonel, E., Gür, Ş. ve Eren, T. (2019). Çok Ölçütlü Karar Verme ile Sağlık Turizminde Şehir Seçimi ve Analizi. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 27-39.
- Soysal, A. (2017). Sağlık turizmi: Tehdit ve fırsatlar bağlamında Türkiye açısından bir durum değerlendirmesi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 169-187.
- Turner, L. (2010). Medical tourism and the global marketplace in health services: US patients, international hospitals, and the search for affordable health care. *International Journal of Health Services*, 40(3), 443-467.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Detay yayıncılık.
- Uyanık, Y. ve Yüksel, A. (2017). Türkiye'de Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Bir Meta-Sentez Çalışması. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(12), 42-51.
- Uysal Şahin, Ö. ve Şahin, M. (2018). Türkiye'de Sağlık Turizminin Potansiyeli ve Geleceği: SWOT Analizi. *Journal of Awareness*, 287-300.
- Üstün, U. ve Demir Uslu, Y. (2022). Türkiye'nin Sağlık Turizminde Tercih Edilme Nedenleri Üzerine Bir Çalışma: Medikal Turizm Endeksi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 33, 344-353.

Yalçın B. (2013). *Antalya İli Sağlık Turizmi Potansiyeli Araştırması*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Ye, B. H., Qiu, H. Z. ve Yuen, P. P. (2011). Motivations and experiences of Mainland Chinese medical tourists in Hong Kong. *Tourism Management*, 32(5), 1125-1127.

Yıldız, N., Acar, V. ve Tanrısevdi, A. (2022). Spa'dan Gastronomiye: Ege Bölgesini Keşfetmeye Yönelik Bir Tur Önerisi. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 19-38.

Yıldırım H. H. ve Altunkaya, Ü. (2006). *Türkiye'nin Sağlık Turizmi Potansiyeli ve Güçlükler*. www.absaglik.com/saglik_turizmi_turkiye.pdf. (Erişim tarihi: 06.02.2023).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Güncellenmiş 12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, H. ve Yılmaz, N. (2022). Dünyada ve Türkiye'de Dijital Sağlık Turizmi Uygulamaları. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 9(1), 64-72.

Yildiz, N. (2023). Turismo de salud en Turquía antes de la pandemia COVID-19. Un análisis FODA. İçinde Schlüter, R. G. & Puig, A. (Ed.), *Tuismo En Tiempos De Cambio Los desafios del Siglo XXI* (ss. 441-458). Centro de Investigaciones y Estudios Turísticos (CIET), Argentina.

Yorulmaz, M. ve Söyler, S. (2020). Sağlık Turizmi SWOT Analizi: Adana İli Örneği. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(2), 217-230.

İnternet Kaynakçası

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2023). *Sağlık Turizmi*. <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-68438/saglik-turizmi.html> (Erişim tarihi: 22.10.2023).

NTV. (2022). *Kruvaziyer turizmi pandemi sonrası rekora koşuyor*. <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/kruvaziyer-turizmi-pandemi-sonrasi-rekora-kosuyor,yjMYCIKPaE2RyP9LLvQ6Ig> (Erişim tarihi: 13.07.2023).

OECD (2012), Medical Tourism Treatments Markets and Health System Implications, OECD, available at: www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf

SATURK, (2019). *Sağlık Turizmi Nedir?* <http://www.satark.gov.tr/images/pdf/tyst/02.pdf>. (Erişim tarihi: 07.02.2023).

T. C. Sağlık Bakanlığı. (2023). Sağlık turizmi. <https://www.saglikturizmi.gov.tr/> (Erişim tarihi: 22.10.2023).